

Metjit çekirişmesi

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 24 января, 2025

Metjit çekirişmesi METJIT ÇEKİŞMESI

Gulakdan dolma – başgalardan eşitmek ýoly arkaly edinilen maglumat...

Köplenç ýalan-ýaşryk, ýalňyş maglumat bolup çykýar. Hem bu boýunça birgiden syýasy analizler, degerlendirmeler, düşündirmeler berilýär...

Häzir muny sosial mediýa ýerine ýetirýär: okamak, gözlemek öz ýerini gulakdan dolma sözlere berdi. Käbir konserwatiw syýasatçylar halkyň arassa yslam ynanjyny saýlawlarda sese öwürmek üçin nijeme ýyl bări dini syýasata «serişde» etdi, etmegine-de dowam edýär. Argument hökmünde öñe sürýän zatlaryda hemiše gulakdan dolma maglumatlar...

Bular ýaly esassyz, düýpsüz sözleriň merkezinde yslamyň gadym mekany jamiler (metjitler) gelýär! Geçen gün Erdogan «Gezide jamiler ýakyldy» diýdi. Ondan öñem «jamide içgi içdiler» diýipdi.

Ybadathanalaryň syýasatyň meselesi bolmagy täze däl.

Kuranda «jami» sözi geçenok, «mesjit» bar. Özem mukaddes kitaba laýyklykda ybadat edilýän her bir ýer mabetdir (hram).

Jami – arap dilinde «jem» sözünden gelip çykyp «jemleýän, bir ýere üýşürýän ýer» (şundan ugur alyp, «jemagat», «jemgyýet» sözlerine-de üns berip görүn -t.b.) manysyny berýär.

Ilkibaşda diňe jumga namazy okalýan uly mesjitelere aýdylýan “el-mesjidü'l-jami” sözi X asyrdan bări gysgaldylyp «jami» diýildi...

Metjit (jami) diňe ybadat etmek maksatly gurlan ýer bolman, eýsem, dini bilim we terbiye berýän, kitaphana, harby we döwlet dolandyryşy üçin edara ediş maksatlary bilenem

ulanyldy.

Munuň geň galarlyk ýeri ýok, bütin ýer ýüzünü ybadat mekany saýýan yslam ýer bilen baglanyşykly toparlanyşmagy dini guramaçylygy, täze döwlet gurmagy we täze jemgyýetçilik gatnaşyklaryny kemala getirmegi maksat edindi.

• YMAM NIKASY

Metjit babatda konserwatiw syýasy sferanyň kellesi bulambujar. Hawa, hawa:

Günbatarlylaşma meselesinde gödek beýanat beren bir syýasatçy ýene bir sözünde özi bilmezden metjit arhitekturasyna – haşamlylygyna öwgüli sözleri aýdyp bilyär! Meselem, «piwo içdiler» ýalanynyň zol-zol tekrarlanýan «Dolmabahçedäki» «Bezmi Alem Walide Soltan» metjidi Nikogos Balýan tarapyndan 1853-nji ýylда barokko arhitekturasynدا guruldy. Özem barokko stilli metjitleriň sany diýseň kän...

Şu ýerde önem ýazypdym: metjidiň depesindäki gümmeziň yslam bilen hiç hili baglanyşygy ýok. Ýeri bolýa, arhitektura temasyna girmäli...

«Karagöz Hajiwat» kölege oýnunyň osmanly döwründe metjitlerde oýnalandygyny häzir näçe adam bilyärkä? Meselem, Abdylhamyt II-niň 1896-njy ýylда çykaran düzgünnamasy metjitde teatr oýunlarynyň oýnalmagyna däl-de, käbir oýunlara senzura girizmäge gönükdirilipdi. Şeýle-de:

Diýarbekiriň Baş metjidinde 1902-nji ýylда teatr oýny gidip durka diwara «teatr – mynapyklaryň pişesi» ýazgysyny ýazarlaryň ele salynmagy üç derñew işi açyldy. Özem aýyplanýanyň nägileligi metjitde oýnuň oýnalmagyna däl-de, «pereň äheňli» teatrady!

Osmanlyda metjitlerde manzara (peýzaž) suratlarynyň asylandygyny bilyärsiňizmi?

Metjitde ymama nika gyýdyrmagy respublika garşı rewanş almak saýýanlar bir zady bilenok; ymamyň nika gyýmagyny Mahmyt II gadagan etdi.

Bular ýaly mysallaryň sany bar, sajagy ýok. Şindi-şindilerem jaň sesinden biynjalyk bolýanlar bar. Muny-da dünýewilik bilen baglanychdyryp, garşı çyklýar. Ýogsam bolmasa buthanalaryň jaň kakma gadagançylygyny osmanly ýatyrypdy.

Metjitlere daşary ýurtly zyýaratçylaryň girme gadagançylygyny-da osmanly ýatyrypdy... Sanasaň sogany bar...
Adamlar okanok, eşden zatlaryny-da çyndyr öydýärler.
Sözümi jemlär bolsam:

• **ÖZ DÜŞÜNMEK ISLEÝANIÑI DUÝMAK**

Metjit gurşawynda turýan syýasy çekişmeler hemise respublikamyzyň gurlan ilkinji ýyllaryny nyşanalaýar. Mysal üçin:

Hamala yslam ýa-da osmanly taryhynda görlüp-eşdilmedik, bolmadyk zat ýaly respublika döwründe mehmetjiklerimiziň (esgerlerimiziň) metjitleri «basyp alandygy» ençeme ýyllap gara propaganda maksatly ulanylýar. Ýogsam bolmasa metjitler harby maksatlar üçin hemise-de ulanylyp gelnipdi...

Munuňam üstesine Ikinji jahan urşy döwründe goşun bölümlerine gerekli däne ammarynyň käbir metjitelere ýerleşdirilmegi «Inönü metjitleri agyla öwürdi» sözi bilen düşündirilip, ýurtda dowamly sarsgynly akym döredilýär...

Anadolynyň basylyp alynan döwründe duşmanyň ýüzlerce metjidi ýakyp-ýykandygy, weýran edendigi nä dip bilnenok? Eýsem:

Ykdysady taýdan şeýle kynçylykly döwürde respublikan häkimiýetiň näçe metjidi abatlandygyny bilenoklarmyka? Mysal üçin 1923-1929-njy ýyllarda metjit abatlama işleri üçin bölünip berlen pullar býužetiň 0,5%-ni düzdi.

Näçe metjide ymam bellenendigini bilenoklarmyka? 1929-njy ýylدا 6 müň 97 sany aýlykly dini işgär bardy.

Osmanly döwründe obalarda, posýoloklarda metjit bolandyr öydýäñizmi? Ýogsam bolmasa şu günki gün Türkiýede metjidi bolmadyk ýekeje obany tapmarsyñz! Iki yüz ýyl öñ Osmanlyda 1.600 oba bir metjit düşen bolsa, indi Türkiýede her 500 adama bir metjit düşýär diýen ýaly!

Geçen asyryň ýigriminji ýyllarynda... Respublika «Ymam hatyp» mekdeplerini açan, ylahyýet fakultetini açan, Kur'an kurslaryny açypdy.

Emma, nämemiş, «dünýewilik dinsizlikmiş!»

Näme ýazanynda-da, käbirleri barybir öz düşünmek isleýän

zadyny duýýar.

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 21.06.2022 ý. Publisistika